

Dodenherdenking 2026

Geachte aanwezigen,
Vanavond staan wij even stil.
Stil bij de namen die verdwenen.
Stil bij de levens die werden afgebroken.
Stil bij de mensen die nooit meer thuiskwamen.

Vanavond herdenken wij -burgers en militairen- die in het Koninkrijk der Nederlanden of waar ook ter wereld zijn omgekomen of vermoord; zowel tijdens de Tweede Wereldoorlog en de koloniale oorlog in Indonesië als ook bij vredesoperaties daarna.

Vanavond herdenken wij met elkaar. Maar herdenken is niet enkel terugkijken. Herdenken is ook een opdracht. Een opdracht waarin we volhardend moeten zijn. Vanavond wordt ons moreel kompas weer even opgepoetst, bijgesteld en afgestemd. Op elkaar, op het verleden. Zodat we met een heldere blik naar het heden en de toekomst kunnen kijken.

En hoewel in het verleden veel schoonheid verscholen zit, weet de geschiedenis goed te vertellen hoe immens groot verlies kan zijn. Een geschiedenis die we moeten leren begrijpen. De Tweede Wereldoorlog laat ons zien -leert ons te begrijpen- hoe snel een samenleving kan afdrijven wanneer angst, wantrouwen en uiteindelijk onmenselijkheid ruimte krijgen.

Het begon namelijk niet met geweld.
Het begon met woorden.
Woorden die mensen uitsloten.
Uitgesproken en geschreven woorden die groepen mensen aanwezen als *anders*, als *verdacht*, als *minder waard*.

En hoewel de omstandigheden van toen niet hetzelfde zijn als nu, zijn er vandaag de dag toch ook ontwikkelingen die ons doen beseffen hoe belangrijk het is om alert te blijven. Helemaal als het gaat om ontwikkelingen die grote gelijkenis vertonen met toen.

Zo zien we hoe mensen opnieuw op de vlucht zijn voor oorlog, onderdrukking en honger — zoals zovelen dat in de jaren '30 en '40 waren. Toen betrof het veel joodse vluchtelingen. En nu zien we opnieuw hoe desinformatie en polarisatie samenlevingen onder druk zetten. Met social media heden ten dage nog veel eenvoudiger dan met de handgemaakte propaganda van toen. We zien opnieuw hoe antisemitisme, moslimhaat en discriminatie zichtbaar worden in Europa en zich razendsnel verspreidt. Hoe internationale spanningen oplopen, en hoe kwetsbaar vrede kan blijken.

De lessen van toen verplichten ons dus om alert te blijven.

Om niet weg te kijken.

Om niet te zwijgen wanneer de waardigheid van mensen wordt aangetast.

In de afgelopen week hebben we met eigen ogen reacties kunnen lezen over de problemen en zorgen die leven in onze tijd. Zoals het opvangen van vluchtelingen. De een wat meer feitelijk onderbouw dan de ander. De ander met meer gevoelens dan de een.

En ja, ik begrijp waar de boosheid vandaan komt. De zorgen die boven ons hoofd hangen, de frustratie dat er weinig verandert, de boosheid over onze onmacht. Van onbekendheid en onveiligheid. Allemaal waar en herkenbaar. En hoewel angst een slechte raadgever is — is zij wél menselijk en echt. Uw zorgen zijn echt. En hoor mij als ik u zeg: die zorgen heb ik ook.

Maar in het uiten van die zorgen, gingen sommigen best ver. Grimmig zelfs.

Er volgden reacties als:

“Dit is verraad naar het eigen volk.”

“Landverraders.”

“Het ontheemd zijn, wat zo zielig is, daar hebben ze zelf voor gekozen.”

Dit roept bij mij de vraag op: “Hoe staat ons moreel kompas nu eigenlijk afgesteld, indachtig de geschiedenis?” Zijn er ook grenzen in hoe we ons

uiten? Want sommigen, namen geen blad voor de mond, en gingen nog veel verder in hun bewoording. Met een andere lading en betekenis.

Woorden als: “Vol is vol”, en “eigen volk eerst”. Letterlijk.

Niet één keer, maar herhaald.

Niet fluisterend, maar luid.

Mag ik u dan de vraag stellen?

Waar trekken wij gezamenlijk moreel een grens?

Wat mag je denken en zeggen? Schrijven en verspreiden?

Valt dit tegenwoordig onder de vrijheid van meningsuiting? Vinden wij dat echt?

Eind jaren negentig nog sprak politicus Hans Janmaat bijvoorbeeld de woorden “Eigen volk eerst”, “Vol = vol”, “Nederland voor Nederlanders”.

Voor die uitspraken werd hij destijds veroordeeld en bestraft. Omdat ze discriminerend waren en aanzetten tot haat.

Vijfentwintig jaar later duiken dezelfde woorden opnieuw op.

Niet in pamfletten, maar op sociale media.

Niet aan de randen van het debat, maar in het hart van onze samenleving.

Hier, in onze Aalsmeerse samenleving.

In onze gemeenschap.

Niet fluisterend ergens aan de zijlijn, maar midden in onze dagelijkse gesprekken.

Beste mensen, mensen praten elkaar na. Zie dat. Doe daar niet aan mee.

Velen van ons doen niet meer aan hoor en wederhoor, aan het op zoek gaan naar de echte feiten. Maar herhalen de veroordelingen. Ze worden gedachteloos herhaald en genormaliseerd onder het mom van “vrijheid van meningsuiting”.

Maar beste mensen, vrijheid van meningsuiting kan nooit en mag nooit dienen als schild voor uitspraken die anderen hun menselijkheid ontzeggen.

En precies daar -precies daar- tikt het verleden ons op de schouder.
Want ook in de jaren dertig en veertig begon het niet met geweld. Maar met het gevoel van onmacht.

Boosheid over de zorgen die boven hun hoofd hingen, de frustratie dat er weinig veranderde. Gevoelens van onbekendheid en onveiligheid.

En toen kwamen de woorden die langzaam maar zeker de grenzen van ons fatsoen verschoven.

Woorden die groepen mensen aanwezen als probleem, als last, als gevaar. Woorden die het giftige idee rechtvaardigden dat sommige levens minder waard zijn dan andere. Eigen volk eerst! Beste mensen, 'eigen volk eerst' was de kernpropaganda van de nazi's en de NSB. Eén volk, één rijk. Eigen volk, een eigen land. Ons land. Onze problemen eerst. Dan de rest.

Het begon klein.

Onschuldig, zo leek het. Misschien wel logisch zelfs.

Maar het kwade vond ruimte en gehoor.

En het groeide.

En groeide.

De geschiedenis laat ons keer op keer zien hoe gevaarlijk het wordt wanneer woorden hun onschuld verliezen.

Wanneer woorden geen gesprek meer vormen maar een veroordeling uitspreken.

Wanneer woorden niet meer beschrijven, maar beschuldigen.

Wanneer we angst aan een gezicht koppelen, en dat gezicht een vijand wordt.

Wanneer mensen niet langer worden gezien als unieke waardevolle individuen, als mooie mensen, maar worden samengevouwen tot categorieën.

Dit is ernstig.

Dit is niet normaal

Het is gewoon niet in orde.

En dat moet gezegd worden.

Niet omdat kritiek niet mag bestaan.

Niet omdat zorgen geen plek mogen hebben of niet geuit mogen worden. Maar omdat er een moment komt waarop woorden niet langer alleen woorden zijn — maar grenzen overschrijden die wij als samenleving vurig moeten bewaken.

Beste mensen, onze zorgen zijn echt. Maar dit is niet de manier waarop wij als gemeenschap het gesprek willen voeren. Vluchtelingen kunnen er niets aandoen. In jaren 30 en 40 niet. En nu ook niet.

Dus pas op met woorden. Omdat woorden er toe doen.

Woorden kunnen namelijk krachtig verbinden, maar ook genadeloos vergiftigen.

Woorden kunnen liefdevol beschermen, maar ook onherstelbaar beschadigen.

Woorden kunnen een samenleving dragen, maar haar ook verdelen en afbreken.

In de Tweede Wereldoorlog zagen we waartoe dit kan leiden.

We zagen hoe buren elkaar niet meer herkenden — niet omdat zij andere mensen geworden waren, maar omdat de blik waarmee men naar elkaar keek was vergiftigd.

We zagen hoe mensen werden uitgesloten, verraden, vervolgd, weggevoerd en vermoord.

Niet alleen door de daden van enkelen, maar ook door het zwijgen van velen.

Misschien gerechtvaardigd door het eigen geweten. Van *“Ach, het zal zo’n vaart niet lopen.”*

Misschien was de werkelijkheid te groot en te gruwelijk om onder ogen te zien.

Misschien was er de angst om buiten de groep te vallen, en veroorzaakte wegkijken minder ongemak.

Maar misschien ook wel omdat woorden die anderen uitsloten, voor sommigen een onverwachte opluchting boden.

Omdat die woorden hun boosheid verwoordden, hun onmacht een stem gaven — zelfs wanneer zij het er inhoudelijk eigenlijk helemaal niet mee eens waren. Omdat het leek alsof eindelijk iemand iets nuttigs zei, zich uitsprak, over de onvrede die zij al zo lang voelden.

Toch leert de geschiedenis ons dat we waakzaam moeten zijn voor de woorden die we gebruiken. Kritisch moeten zijn op veroordelende woorden van anderen. En vooral dat we ondanks alle problemen en zorgen, elkaar moeten blijven zien als mens. Moeten toespreken als mens. Een mens die liefheeft, om andere mensen geeft. Mensen met een eigen naam, een eigen gezicht en ook een eigen verhaal.

En daarom is herdenken niet alleen een traditie of enkel een ritueel.

Het is een opdracht, gegeven door onze geschiedenis.

Een opdracht om ervoor te waken dat we in herhaling vallen.

Een opdracht om onze stem te laten horen wanneer anderen worden weggezet.

Een opdracht om te kiezen voor menselijkheid — juist wanneer dat moed en ongemak vraagt.

Wij kunnen het verleden niet veranderen.

Maar wij bepalen wel hoe wij het heden vormgeven.

Wij bepalen welke woorden wij laten klinken.

Waar we de grens trekken en bewaken.

Wij bepalen welke waarden wij doorgeven aan onze kinderen.

Dat is onze opdracht. Van u, maar ook zeker van mij.

En daarom herdenken wij vanavond in twee minuten stilte, overal in Nederland het verlies van toen. Met elkaar, en bovenal voor elkaar.